

ENSOM: - Når du får ruset deg fra du er 14 år, da du egentlig skal begynne å bli kjent med deg selv, så setter du håndbrekket på. Så skal den prosessen starte når du har passert 40. Da føler du deg sosialt handikappet og annerledes. Og ensom, sier Nicolai Næset (45).

48 VG HELG | 31. FEBRUAR 2017

Tidligere straffedømte:

Veien fra fengsel til frihet

Nicolai Neset (45) fikk hjelp av en som selv hadde kjent utfordringene på kroppen. Etter flere år med rus og fengselsopphold kan det for mange være lettere å sitte inne enn å leve livet ute.

AV MARIANNE SMEBY STRAND FOTO: LINE MØLLER
PUBLISERT 13.02.2017

Nicolai Neset hadde ruset seg siden han var 14. Så ble han 40 år og skjønnte at det var på tide å gjøre noe.

– Jeg følte meg for gammel til å sitte inne for tull. Psyken hadde begynt å bli sliten, forteller han.

Etter hvert var livet på cellen blitt det trygge i tilværelsen, selv med abstinenser og tusen uavklarte tanker om alt på utsiden.

Du blir løslatt og står der med 168 kroner i baklomma og en sekk med klær. Så møter du virkeligheten. Da er dårlige venner bedre enn ingen venner.

Fadder og tidligere innsatt Bjørn Aanes

– På det overfladiske fungerer det greit, med skole og jobb, aktiviteter, fellesskap og kameratskap på kvelden. Så blir klokken ni og du blir låst inn på cellen. Da kommer tankene på det man har gjort og de man har sviktet, sier Nicolai, som har sonet etter å ha blitt dømt for narkotikalovbrudd.

FADDER: Bjørn Aanes (57) er tidligere rusmisbruker med utallige fengselsopphold bak seg på grunn av narkotikalovbrudd. Som fadder vet han hva han snakker om når han møter løslatte som skal ut i samfunnet etter endt soning. Foto: LINE MØLLER / VG.

– Så kom moren min på besøk med både skammen og håpet i øynene. Da var jeg glad for at jeg satt inne og var i trygge hender.

MÅ TAS I MOT

Hver uke står Bjørn Aanes (57) «på porten» og møter løslatte, klar for å ta imot dem før den kriminelle hverdagen gjør det. Han vet hvor skoen trykker, og har selv tydd til de fleste bortforklaringer. Som fadder i stiftelsen Wayback jobber han for at veien fra fengsel og ut i samfunnet skal bli litt enklere.

– Du blir løslatt og står der med 168 kroner i baklomma og en sekk med klær. Så møter du virkeligheten. Da er dårlige venner bedre enn ingen venner, sier Bjørn.

Han er tidligere rusmisbruker med utallige fengselsopphold bak seg.

Jobben starter allerede ved fengselsporten den dagen en tidligere straffedømt løslates.

– Da kan vi møte dem, og reise ned hit til kontoret og feire med en kake, sier Aanes.

Det er starten på et tett samarbeid mellom fadder og den løslatte – om bolig, økonomi, sysselsetting, nettverk, helse og rus.

FENGSELSPORTEN: Ukentlig møter Bjørn Aanes løslatte «på porten», klar for å ta imot dem før den kriminelle hverdagen gjør det. Nicolai Neset har fått mye hjelp av faderen gjennom årene. Foto: LINE MØLLER.

NETTVERK AV STRAFFEDØMTE

I Waybacks lokaler et steinkast fra Oslo tinghus er det tid for lunsj. Lokalene er fylt med tidligere straffedømte som møtes for et par brødskiver, en prat, råd, og et nettverk med andre som ønsker å komme seg ut av gamle uvaner.

Praten går høylytt rundt bordet. De fleste tøffe karer, men også en håndfull kvinner, både som frivillige og ansatte. Til felles har de at de har sonet sin straff, og ønsker et liv på riktig side av loven. Noen har vært nyktre og lovlydige i mange år, mens andre nettopp er løslatt og trenger hjelp til å stable bena riktig under seg i en sårbar fase.

Fadder Bjørn Aanes tok imot Neset etter siste soning. Avtalen var undertegnet, Neset hadde endelig bestemt seg for å kutte ut både rus og kriminalitet. Noen sprekker har det blitt, men i dag har han vært rusfri i to og et halvt år.

På det overfladiske fungerer det greit, med skole og jobb, aktiviteter, fellesskap og kameratskap på kvelden. Så blir klokken ni og du blir låst inn på cellen. Da kommer tankene på det man har gjort og de man har sviktet.

Tidligere straffedømt Nicolai Neset

– Det er et ordtak som sier at soningen begynner først når du kommer ut. Selve soningen er ikke kjip, det er når du kommer ut, det er vanskelig. Noen blir mentalt og sosialt tilbakestående av å leve et liv i rus og kriminalitet, sier Aanes.

LIVET UTEN RUS

For Nicolai Neset var det tøffeste å bli kjent med seg selv uten rus.

– Når du har ruset deg fra du er 14 år, da du egentlig skal begynne å bli kjent med deg selv, så setter du håndbrekket på. I stedet skal prosessen starte når du har passert 40. Da føler man seg sosialt handikappet og annerledes. Og ensom.

LUNSTID: Nicolai Neset og fadder Bjørn Aanes er klare for dagens lunsj i Waybacks lokaler. Hver dag kan medlemmer komme innom å møte likesinnede som ønsker å komme seg ut av gamle uvaner. Foto: LINE MØLLER.

Neset ville ha hjelp av en med den samme erfaringen.

– Wayback har legitimitet. De vet hvor skoen trykker. Og jeg kan ringe dem døgnet rundt.

Det å ha en fast person å forholde deg til i det du kommer ut av fengselsporten, er avgjørende for mange.

Bjørns Aanes mener det ofte er vanskelig å snu unge mennesker som tror de har svaret på det meste. Når tidligere straffedømte runder 30–35 år så blir de litt rundere i kantene og enklere å motivere til et liv på rett kjøll. Men det kan også være de som er lengst nede.

VENDEPUNKTET

En dag skjønte Neset at han måtte snu.

– Jeg måtte få skikkelig juling. Og så fikk jeg støtte også når jeg ramlet utpå, sier han.

– Folk er forskjellige, men det er viktig å dele erfaring. Gi håp. For mange som står med ett eller begge beina godt plantet i rus og den kriminelle verden er det viktig å se de gode eksemplene, se at det nytter, sier Aanes.

NY SJANSE: Nicolai Neset jobber i dag som servicetekniker hos Nordia Payment Service, som turte å gi han en sjanse, til tross for hans upolerte fortid. Foto: LINE MØLLER.

MØTET MED PAPIRMØLLEN

I Wayback har alle en fortid som straffedømte og bruker sine egne erfaringer i møte med de løslatte. Stiftelsen har faddere i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø. En fadder skal være bindeleddet mellom den løslatte og samfunnet, det er viktig i jungelen av offentlige instanser, som for mange kjennes uoverkommelig.

Neset har fått praktisk hjelp av Aanes i møter med NAV og papirmøllen, men også hjelp til å forstå hvordan man bør oppføre seg: Er du en drittsekk overfor en saksbehandler på NAV, får du ikke god behandling tilbake.

Omgangsformen og den sosiale kodeksen utenfor det røffe rusmiljøet kan være vanskelig å henge med på.

De har også hatt mange diskusjoner om de kriminelle gråsonene. De har snakket om etikk og verdier. Hva er greit og hva er ikke greit?

– I dag finner jeg mer trygghet i å kjøpe bussbillett for eksempel. Jeg vil «leve rent», det gir meg ro i sjelen, sier Neset.

Han våkner fortsatt om natten med mareritt. Angst.

– Det er sterke krefter. Det mørke har hatt en stor del av livet mitt, nå velger jeg det rene.

OVERDOSEHYPPIGHET

Johan Lothe er daglig leder i Wayback, og har selv lagt kriminalitet og rus bak seg. Han forklarer hvorfor selve overgangen er så viktig.

– Det er ikke noen link mellom fengsel og verden utenfor. Dokumentert forskning viser at overdosehyppigheten er høy de to-tre første dagene etter løslatelse, og det er ikke så rart, mener han.

– Det er mange som kommer hjem til en leilighet som er helt tom, som mangler det helt elementære. Alt du har ligger i den sekken du har med deg fra fengsel. Det byr på både psykiske, fysiske og praktiske utfordringer. Da er veien tilbake til gammelt nettverk kort. Er det andre misbrukere i nærheten, er veien enda kortere.

Hvert år kartlegger Wayback nærmere 200 innsatte under soning. Alle har ulike behov og utfordringer, men målet er det samme: Et liv uten kriminalitet og rus.

– For å lykkes må vi være tett på, og skape en personlig relasjon. Vi må vise at det er lys i tunnelen, et håp. Vi har en dobbeltfunksjon, vi skal både motivere og vise vei.

FIENDEN ER ENSOMHET

Det er mange faktorer som skal være på plass for at den løslatte holder seg rusfri og på den riktige siden av loven.

– Fienden er ensomheten. Det å møte det gamle nettverket er dødfødt, men mange opplever det vanskelig å få venner utenfor sitt gamle miljø, ifølge Lothe.

Nettopp derfor er sysselsetting viktig – noe meningsfylt å fylle dagene med.

Johan Lothe bruker mye tid på å gå gjennom økonomi og gjeld med den løslatte. Noen møter et fjell av boutgifter etter endt soning. Andre sliter med forbruksgjeld og erstatningskrav. Det føles uoverkommelig.

Mange løslatte opplever skam når de går i gang med sitt nye liv.

– Det handler om hva man har påført andre. Det kan være brutte relasjoner til familie og venner. Følelsen av at alle kan se at du er straffedømt. Både i arbeidslivet og i boligmarkedet er det mange som kvier seg for å ansette eller leie ut til en straffedømt.

MANGE FAKTORER: Det er mange faktorer som skal være på plass for at den løslatte holder seg rusfri og på den riktige siden av loven, ifølge daglig leder i Wayback Johan Lothe. - Fienden er ensomheten. Jeg pleier å si til løslatte at de ikke må la leiligheten bli den nye cella. Foto: LINE MØLLER.

FIKK PRØVE SEG

Han forstår godt at man ikke vil leie ut til en halvrusa fyr.

– Men mange tidligere straffedømte er veldig flinke i arbeidslivet. Jeg tror det handler mye om lengselen etter anerkjennelse, og tilhørighet. Så gi dem en sjanse, oppfordrer Lothe.

Nicolai Neset fikk prøve seg som servicetekniker i et firma som har turt å satse på ham.

– Jeg utfordret dem til å ansette han som arbeidskraft, ikke som firmaets maskot. Med prøvetid og krav, normalt som alle andre, sier Lothe.

UTFORDRER SEG SELV

I dag er han ikke bare fri fra narkotika, han har også valgt bort alkohol. Når fristelser som en øl på puben kommer snikende, spiller han hele filmen inne i hodet sitt. For han vet hvor det ender. Det hender han utfordrer seg selv og oppsøker gamle miljøer i Oslogryta.

– På en god dag går jeg forbi Gunerius for å se hvor jeg kommer fra.

For Nicolai Neset var det viktig å gå inn i fortiden, ta et oppgjør.

– Det handler om å se hvorfor jeg har det mønsteret jeg har.

Neset deltar i en anonym selvhjelpsgruppe for tidligere rusavhengige. Hver 14. dag er han på Ullersmo og holder informasjonsmøter for Anonyme Narkomane (NA). Da går han inn sammen med de vanlige besøkende, og snakker med innsatte om de små og store fristelsene og muligheten i livet. Han tror det er viktig med et alternativ.

– Jeg funker ikke alene, jeg må ha folk rundt meg, både gjennom Wayback og NA. Man må tørre å be om hjelp. Jeg var for stolt til det før, det var alltid alle andre som ikke skjønnte en dritt.

Den sosiale delen er viktig. Sykkelturer, bowling, slalåm og andre aktiviteter som «vanlig folk» gjør. Nicolai har vært med på mye, men nå er det ikke alltid tiden strekker til.

Og det er akkurat slik det skal være, mener Johan Lothe.

– Wayback er ikke et sted de skal bli værende, men vi skal hjelpe dem å finne veien ut. De skal løsrive seg fra fadderne sine og bruke hverandre og kameratskapet.

Fadder Bjørn blir glad av å se Nicolai på beina.

– Jeg ser at han har det bra. Jeg synes det er fantastisk å se at folk reiser seg. Vi formidler håp. Det er noen som sier til meg at «når Nicolai har klart seg, så skal jeg også få det til».

Nicolai Neset har fått mange kamerater i Wayback. Livet han før foraktet fremstår nå fristende.

– Jeg har skjønnet at A4-livet kanskje er det glupeste, sier han med et lite smil.

STOR RISIKO ETTER SONING

Tiden etter soning er en de viktigste risikofaktorene- og risikosituasjonene knyttet til overdose, ifølge internasjonale og norske fagmiljøer.

I Australia viser resultatene av en større studie blant annet at substitusjonsbehandling de første fire ukene etter løslatelse reduserte risikoen for overdose med hele 75 prosent. Tallene ble presentert på Overdosekonferansen i Bergen av den australske forskeren Louise Degenhardt i 2015.

Også i Norge er erkjennelsen at personer som er avhengig av opioider har en økt risiko for å dø av overdose de fire til seks ukene etter løslatelse. Som del av Nasjonal overdosestrategi 2014-2017 har det nasjonale pasientsikkerhetsprogrammet I trygge hender 24-7 testet ut tiltak for å forebygge disse overdosedødsfallene.

Både inkomstsamtale med helse- og omsorgstjenesten i fengsel, løslatelsessamtaler, og konkret oppfølging av avtaler med offentlige instanser ved løslatelse var blant tiltakene som ble vurdert.

Tre pilotprosjekter ble gjennomført ved Bergen fengsel, Hedmark fengsel avd. Bruvoll og Trondheim fengsel, og er nå oversendt Kriminalomsorgen.

VG+ UTGIS AV VERDENS GANG AS

Sentralbord VG: 22 00 00 00

Digital support: 22 00 02 22 (11-12)

Ansv.redaktør og adm. direktør:

Redaksjonssjef:

Digitalredaktør:

Magasinredaktør:

Kopiering av materiale fra VG+ for bruk annet sted er ikke tillatt uten avtale. | © 2017 Verdens Gang AS